

İNSAN HAKLARI BAKIŞ AÇISI İLE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK İSTATİSTİKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Abdurrahman Sefa Ulu¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0002-1023-2513

Öz

Çalışmada öncelikli olarak istatistiklerin değerlendirilmesinde ve tartışma ve sonuç kısımları için ele almış olduğumuz kavramların açıklamaları yapılmıştır. Bu kapsamda yoksulluk kavramları ele alınmış olup insan haklarına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Daha sonrasında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin yoksulluğa ilişkin olabilecek maddeleri incelenmiş ve ardından Türkiye'deki yoksulluk istatistikleri ele alınmıştır. Bu göstergelerin yorumlanması ile yoksulluğun insan hakları açısından değerlendirmesinde bulunulmuştur. Türkiye'deki verilerle incelenmiş olunan istatistiklere hane halkı geliri, tüketici fiyatları endeksi, asgari ücret gibi istatistikler ilave edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veri toplama yöntemi olarak da doküman incelemesi yapılmıştır. Türkiye'deki yoksulluğun boyutu ortaya koyulmaya çalışılmış ve Türkiye'de yoksulluğun görünümünün göreceli yoksulluk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu istatistiksel yorumlama yapıldıktan sonra Türkiye'deki yoksulluğun insan hakları açısından değerlendirilmesinde bulunulmuş ve yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir durum olduğu istatistiklere dayanılarak açıklanmıştır. Yoksulluğun görünümü için maddi yoksunluk oranı önemli bir göstergedir. Maddi yoksunluk oranına bakıldığında on yıllık süreçte, oranda azalma olsa da hala dört kişiden birinin maddi yoksunluk içinde olduğu bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, insan hakları, göreceli yoksulluk, maddi yoksunluk.

Atıf için:

Ulu, A.S. (2021). İnsan hakları bakış açısı ile Türkiye'de yoksulluk istatistikleri üzerine bir değerlendirme. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(28), 537-555.

---

¹ Arş. Gör., Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Yalova, Türkiye

E-posta: abdurrahman.ul@yalova.edu.tr

ASSESSMENT OF THE POVERTY STATISTICS FROM HUMAN RIGHTS PERSPECTIVE IN TURKEY

Abstract

Firstly, in this study, a summary explanation of the concepts that I have scrutinized for the discussion and conclusion parts have been given in interpreting the statistics. In this context, all approaches to the concept "poverty" have been adopted and there have been some explanations regarding human rights. After that, the articles of the Universal Declaration of Human Rights that may be related to poverty have been examined, and afterward the statistics of poverty in Turkey have been assessed. Moreover, I have given a further evaluation of poverty in terms of human rights by analysing these indicators. Statistics such as household income, consumer price index, minimum wage have been scoped out, incorporating the statistics analyzed in the light of data from Turkey. A considerable amount of effort has gone into revealing the extent of poverty in Turkey. In addition, I concluded that the public's perception of poverty in Turkey is relative, not absolute. Upon interpreting the statistics, the poverty level in Turkey has been evaluated concerning human rights. Overall, these results indicate that poverty is a condition that violates human rights. The material deprivation rate is an important indicator for the appearance of poverty. When we look at the rate of material deprivation, it is a fact that one out of four people is still in material deprivation, although there has been a decrease in the rate in the last ten years.

Keywords: Poverty, human rights, relative poverty, material deprivation,

Giriş

Dünyada yoksulluğun görünümü her ülkenin ekonomik durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Bazı ülkelerin vatandaşlarının gelir seviyesi durumu yüksekken bazı ülkelerin vatandaşlarının gelir seviyeleri daha düşüktür. Bu da dünya üzerindeki gelir dağılımında bir adaletsizliğin olduğunun göstergesidir. Dünya üzerindeki gelir dağılımı adaletsizliği olmakla beraber ülkeler içerisinde de gelir adaletsizliği görülebilmektedir. Bu çalışmada Türkiye'deki yoksulluk istatistikleri üzerinden bir değerlendirmede bulunularak insan hakları bakış açısı ile Türkiye'nin durumuna ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Türkiye'de gelir dağılımının nasıl olduğuna ilişkin istatistiklere bakılacak, yoksulluğun görünümünün istatistikler üzerinden nasıl olduğu incelenecektir. Bu çalışmada öncelikli olarak yoksulluk tanımları verilecek ve Türkiye'de hangi tür yoksulluk olduğu istatistikler üzerinden gösterilecektir. Bunun yanında insan hakları evrensel beyannamesinin incelemesinde bulunulacak ve Türkiye için yoksullukla ilişki olduğu düşünülen maddeler ele alınacaktır. Türkiye'de yoksulluk istatistikleri açıklanacak, bu istatistiklerin yanında destekleyici olacak diğer istatistiklerde paylaşılacak ve Türkiye'de yoksulluğun görünümünün nasıl olduğuna ilişkin bilgi edinmiş olacağız. Bu çalışma Türkiye'deki yoksulluk istatistiklerini inceleyerek insan hakları bakış açısı ile ülkeyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İstatistiklerin sonucunda ortaya çıkan duruma göre yoksulluğun insan hakları üzerinden değerlendirmesini yapan makaleler ve çalışmalar da incelenerek tartışma ve sonuç yazılacaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak da belge(doküman) incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde araştırmanın konusu olan belgeler ve tablolar incelenerek veriler elde edilmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s.431). Çeşitli yoksulluk istatistikleri araştırılmış ve bu istatistikleri destekleyebilecek diğer tablolar ve istatistikler çalışmaya eklenmiştir. Bu sayede insan hakları açısından Türkiye'deki yoksulluğa ilişkin çikarsamalarda bulunulmuştur.

Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi

Çalışmaya öncelikle yoksulluk tanımlamalarında bulunarak başlayalım. Yoksulluk üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda yoksulluk kavramının tek bir tanımını yapmak mümkün olmamış ve yoksulluğu farklı yönleri ile ele alan çeşitli kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar mutlak yoksulluk, görel yoksulluk, öznel yoksulluk ve insani yoksulluk olarak sıralanabilir.

Mutlak Yoksulluk: TÜİK açıklamalarına göre mutlak yoksulluk "Hane ya da bireylerin yaşamlarının fiziksel olarak sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan minimum tüketim seviyesi, mutlak yoksulluk olarak tanımlanmaktadır" (TÜİK, 2021) Bu tanımdan da anlayacağımız üzerine temel gereksinimlerin

karşılanması için gerekli olan gelirin elde edilmemesi mutlak yoksulluk olarak ortaya çıkar.

Mutlak yoksulluk, gıda veya diğer bazı bileşenleri içermektedir. Gıda yoksulluğu ile ilgili olarak TÜİK’ in 2100 kalori grubunu oluşturan ve en yüksek bütçe payına sahip 80 maddeyi seçip, miktarlarını Hanehalkı Tüketim Anketlerinde yer alan ortalama piyasa fiyatlarıyla çarparak gıda yoksulluk sınırını hesaplamaktadır. Dünya bankasının 1990 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmada ise insanın yaşayabilmesi için gerekli asgari kalori miktarı olan 2400 kalorilik bir gıda sepetinin fiyatı, Mutlak Yoksulluk sınırı olarak tespit edilmiştir (Tireli, 2009, ss.32-33).

Mutlak yoksulluk, bir insanın biyolojik ihtiyaçlarını yani yeme, içme, giyinme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan asgari bir yaşam standardını tanımladığını varsayar. Bu tanımlamada insanların sosyal ve kültürel ihtiyaçları yer almaz, sadece temel fiziksel ihtiyaçlar yer alır. İnsanlar mutlak yoksulluk sınırının altındaysa eğer beslenemedikleri, barınamadıkları ve giyinemedikleri anlamına gelmektedir (Metin, 2013, s.22).

Görelî Yoksulluk: TÜİK açıklamalarına göre görelî yoksulluk: “Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır” (TÜİK, 2021). Belli bir sınırın altında olarak söylenen şeyler aslında bireyin minimum ihtiyacının yanında yani mutlak yoksulluk harici kişinin temel kültürel ve toplumsal açıdan tüketimi zorunlu görülen malların kapsama alındığı yoksulluk türüdür. Görelî yoksulluk hayati ihtiyaçlar sonrasında kişinin sosyal ihtiyaçlarını da kapsar bu yüzden hesaplanması zordur ve her kişi için aynı olması beklenemez.

Yoksulluğun görelîliğine dair bakış açısını geliştiren kişilerin başında Peter Townsend gelir. Townsend’ in savunduğu tez, hem yoksulluk hem de asgari geçim kavramlarının görelî kavramlar olduğu ve zaman içinde belirli bir toplum tarafından kullanılan maddî ve manevî kaynaklarla ilişkili olduğudur (Townsend, 1962, s.210). Görelî yoksullukta mutlak yoksullukta olduğu gibi belli bir değerin doğrudan ele alınması ile değil başka sosyal grupların birlikte karşılaştırılması yolu ile bulunur. Bu yönü ile yoksulluğu ülkeler arasında mukayese edilmesini sağlayabilme imkânı tanır (Aytaç ve Hatipler, 2013, s.12). Görelî yoksulluğun mutlak yoksulluktan farklı olduğunu ve gruplar arasında mukayese edilebilir olduğunu gördük ancak görelî yoksulluk ile mutlak yoksulluğu birbirinden ayıran en önemli farklardan biri de sosyal dışlanma kavramıdır. Mutlak yoksullukta doğrudan fizyolojik ihtiyaçlar temel alınırken görelî yoksullukta toplumun diğer kesiminden daha alt sınırdan olmakla alakalıdır ve bu da sosyal dışlanma kavramını getirir. Bu durumda yoksulluk sadece gıda ya da giyecek sıkıntısı içinde olmak değil, bir spor kulübüne katılmamak, çocuklarını okul gezisine gönderememek ya da arkadaşları ile dışarda eğlenememesidir (Oppenheim ve Harker, 1996, s.10).

İnsani Yoksulluk: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin tanımına göre "insani yoksulluk, katlanabilir bir yaşam için gerekli fırsatlara ve seçeneklere sahip olmamaktır." Gelir düzeyi ile ilişkilendirilmeyen bu tanımda yoksulluk, insanın, yeterli sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ve uzun bir yaşam sürme hakkına sahip olmaması olarak ifade edilmektedir. 1997'de UNDP'nin insani gelişme raporunda ilk defa insani yoksulluk kavramı geçmiştir. İnsani yoksulluk temel insani yeterlilikten/kapasiteden yoksun olmak olarak tanımlanabilir (Taş ve Özcan, 2012, s.425).

Temel Haklar Kavramı ve Çeşitleri: Temel haklar insan olmanın getirmiş olduğu haklardır. Bu haklar insan olma değerini ve onurunu koruyan ve geliştiren haklardır. Sadece insan olmaktan dolayı gelen temel haklar tüm insanlara aittir. İnsan doğuştan gelen özelliklerinden dolayı diğer canlılardan daha değerlidir. Düşünen, bilen, karar verebilen, ahlaklı yaşayabilen, toplum ve devlet kuran, geliştiren ve gelişen bir varlıktır, bundan dolayı da diğer canlılardan daha değerlidir. İnsan bu özelliklerini geliştirerek ilim, teknoloji, sanat, edebiyat ve birçok düşünce ürünleri ortaya koyabilir. Temel insan hakları ise doğuştan gelen bu özelliklerin korunmasını ve güvence altına alınmasını amaç edinir. Temel hakları insanların ya da devletlerin vermesi söz konusu olamaz, devletin yapması gereken şey sadece bu hakları korumak ve güvence altına almaktır. Diğer insanlarda bu haklara saygı göstermelidir. Bu kapsamda Türkiye 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1950 İnsan Haklarının ve Temel Hürriyetlerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini temel alarak anayasamızda temel hakları belirlemiştir. Bu maddeye göre insan hakları "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir." İfadesi ile güvence altına alınmıştır. Temel haklar tarihsel gelişimine göre üç grupta incelenebilir. 19. Yüzyılda gelişen kişi özgürlükleri ve siyasal haklar, 20.Yüzyılla beraber önem kazanan ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, bunun yanında dayanışma hakları olarak üç grupta temel insan hakları sayılabilir. İnsan hakları bildirgelelerinde ise temel haklar olarak şunlar sıralanır; yaşam hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, özel yaşamın gizliliği hakkı, dilekçe hakkı, konut dokunulmazlığı hakkı, seçme ve seçilme hakkı (Çüçen, 2013, ss.75-76).

Yöntem

Araştırmada seçilmiş olunan konu yoksulluk olduğu için bu konuyu en doğru şekilde anlatabilmek adına istatistiklerden ve dokümanlardan yararlanılmıştır. Öncelikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi incelenmiş ardından da yoksulluk istatistikleri incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak da belge(doküman) incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde araştırmanın konusu

olan belgeler ve tablolar incelenerek veriler elde edilmiştir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s.431). Elde edilen veriler yorumlanarak tartışma yapılmış ve çıkarılmalarında bulunulmuştur.

Belge İncelenmeleri ve Bulgular

Bu kısımda insan hakları evrensel beyannemesinin yoksulluk açısından ele alınarak incelemesinde bulunulacaktır bunun yanında yoksulluk istatistikleri incelenerek yoksulluk açısından bulgulara değinilecektir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin İncelenmesi:

Bu kısımda insan hakları evrensel beyannamesinin yoksulluk açısından ele alabileceğimiz maddelerini inceleyeceğiz.

Madde 13’de herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşabileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda bu madde insanların bulunduğu ülkeden ayrılıp tekrar dönme hakkına da sahip olduğu belirtilmiştir.

Madde 22’de herkesin onur ve kişiliğinin gelişimi için ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını gerçekleştirme hakkına sahip olduğu belirtilir.

Madde 23’e göre herkesin işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma hakkı olduğu belirtilerek işsizliğe karşı korunma hakkı olduğu belirtilir. Yine aynı maddede herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve sosyal koruma önlemleri ile desteklenmiş bir yaşam süreceği bir ücrete hakkı olduğu belirtilir.

Madde 24’te herkesin dinlenmeye, eğlenmeye ve belirli dönemlerde ücretli izin yapma hakkı olduğu belirtilmiştir.

Madde 26’da herkesin eğitim hakkına sahip olduğundan ve yüksek öğretimin kişinin yeteneklere göre tam bir eşitlikle açık olması gerektiğini söyler.

Madde 27’de herkesin toplumun kültürel yaşamına katılma, bilimsel gelişmeye katılma ve yararlanma, güzel sanatlardan yararlanma gibi haklara sahip olduğu belirtilir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi).

Yukarıdaki maddeler temel insan hakları olarak geçmektedir. Ancak bu maddelerin hak olarak herkese verilebilmesi için belli bir ekonomik seviyeye sahip olunmasının gerekliliği ortadadır. Kişilerin gerek yurt içinde gerekse yurtdışında rahatça seyahat edebilmeleri ya da izin yapabilmeleri için gelir seviyelerinin belli bir seviyede olması gerekmektedir. İnsanların sosyal ve kültürel etkinliklerde yer alabilmeleri içinde aynı şekilde belli bir ekonomik seviyenin üzerinde bulunmaları gerekmektedir. Temel insan hakları, eğitimde eşitliğe vurgu yapmaktadır ancak eğitim kurumlarının özel olması ve bazı eğitimlerin ücretli olması belli bir kesimin yararlanmasını sağlarken diğer kesimin yararlanamaması anlamına gelmektedir. Bu gibi nedenlerden dolayı temel insan haklarının herkese eşit sunulabilmesi için yoksulluk

sorunun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu yüzden aşağıda Türkiye'nin yoksulluk istatistikleri üzerinden değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Yoksulluk İstatistiklerinin İncelenmesi

Türkiye'nin istatistik kurumu tarafından hazırlanmış olan istatistikler üzerinden incelemelerde bulunacağız ve bunun yanında yine çeşitli kurumların hazırlanmış olduğu istatistiklerden yararlanarak yoksulluğun Türkiye'deki görünümüne ilişkin değerlendirmede bulunacağız.

Yöntemler Methods	Fert yoksulluk oranı (%) Percentage of poor individuals (%)												
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁽¹⁾	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Türkiye-Turkey													
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽²⁾	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-	-	-
Yoksulluk (gıda-yıda dışı) ⁽²⁾	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,20	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	2,06
Harcama esaslı görel yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	-	-	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk Çalışması, 2015
 (1) 1 \$'ın 50¢ üzerinden TL karşılığı olarak ilgili yılın cari değerleri kullanılmıştır.
 (2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.
 (3) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.
 (4) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.

Şekil 1. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları (Kaynak: TÜİK yoksulluk çalışması, 2015)

Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranlarına bakıldığında 2002 yılından 2010 yılına kadar olan süreçte gıda yoksulluğu ve yoksulluk olarak iki yöntem kullanılmış ve bu yöntemlerin hesaplamasına göre Türkiye'deki açlık oranları yani mutlak yoksulluk oranları çok düşük görülmektedir, ancak bunun yanında yoksulluk oranı olarak geçen görel yoksulluk daha yüksek çıktığı görülmektedir. Bunların yanında dünya üzerinde yoksulluğun belirlenmesi için kullanılan günlük 1\$'ın altı ve 2,15\$'ın altı gibi yöntemlerde Türkiye'deki oran çok düşük görünüyormuş olsa da günlük 4,3\$'ın altı olan yöntemde oranların daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu verilere dayanarak Türkiye'deki yoksulluğun görünümünün mutlak yoksulluk olarak değil görel yoksulluk olarak kendini gösterdiği söylenebilir.

Hesaplama yöntemlerinde değişiklik olması ve istatistiklerin devamlılığının olmamasından dolayı farklı istatistiki göstergeler ile konuyu açıklamaya çalışmaya devam edelim.

Anket yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gelir referans yılı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk yüzde 20 (En düşük)	5,8	5,8	5,9	6,1	6,2	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2
İkinci yüzde 20	10,6	10,6	10,6	10,7	10,9	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9
Üçüncü yüzde 20	15,3	15,2	15,3	15,2	15,3	15,2	15,0	14,8	14,8	15,2
Dördüncü yüzde 20	21,9	21,7	21,7	21,4	21,7	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4
Son yüzde 20 (En yüksek)	46,4	46,7	46,6	46,6	45,9	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyecebilir.

Şekil 2. Sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2010-2019 (Kaynak: TÜİK, 2019, Gelir ve yaşam koşulları araştırması.)

Türkiye’deki %20’lik grupların eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirlerinin tüm gelire oranları yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. İlk yüzde 20’lik kesimin toplam gelirden aldığı pay yıllar içerisinde çok fazla değişmediği görülmektedir. Aşağıda verilmiş olunan asgari ücretin miktarı yıllara göre artmış olsa da oranlarda çok fazla değişme olmadığı istatistiklerden anlaşılmaktadır. Bu da toplam gelirden elde edilen dağılımda bir bozukluk olduğunu göstermektedir.

Anket yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gelir referans yılı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
P80/P20 oranı	8,0	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7	7,5	7,8	7,4
P90/P10 oranı	13,9	14,4	14,2	13,6	12,6	13,3	13,6	13,4	13,7	13,0
Gini katsayısı	0,402	0,404	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405	0,408	0,395

Şekil 3: Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirin e göre gelir dağılımı göstergeleri, 2010-2019 (Kaynak: TÜİK, 2019, Gelir ve yaşam koşulları araştırması.)

Gini katsayısı sıfır değerine ne kadar yakınsa gelir adaleti o kadar iyi demektir bir ülkede. Gini katsayısının istatistiklerde Türkiye için son yıllarda küçüğe olsa düşmüş olduğu gözlemlenmektedir. P80/P20 göstergesi ülkedeki %20’lik kesimin tüm gelirden almış olduğu paya oranı ifade eder. P90/P10 oranı ise ülke içindeki en yüksek gelir elde eden %10’luk kesimin geri kalan gelirin tamamına oranını ifade eder. Aslında bu oranlar ne kadar yüksek olursa o kadar gelir adaletsizliği var demektir. Bu da ülke içinde görel yoksulluğun artmasına sebep olur.

Anket yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gelir referans yılı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Yıllık ortalama hanehalkı geliri (TL)	22 063	24 343	26 577	29 479	32 000	36 039	41 399	46 131	51 374	59 873
Bir önceki yıla göre değişim (%)	3,6	10,3	9,2	10,9	8,6	12,6	14,9	11,4	11,4	16,5

Şekil 4: Yıllık ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri ve bir önceki yıla göre değişimi, 2010-2019 (Kaynak: TÜİK, 2019, Gelir ve yaşam koşulları araştırması.)

Yıllık ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri her geçen yıl artıyor gözükmektedir. Ancak bu istatistiği sadece bu şekilde yorumlamak yanlış olacaktır. Ülke içindeki enflasyon oranı ve yıllara göre değişen artışlar ciddi manada bu rakamların artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca hanehalkı gelirinin aylık gelire dönüştürülmesi sonucunda elde edilen sonucun yoksulluk sınırının hala altında olduğu bir gerçektir.

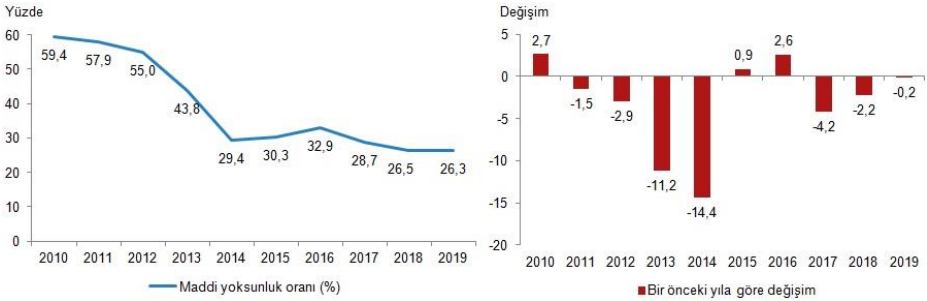

Anket yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gelir referans yılı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Medyan gelirin %40'ına göre	10,3	10,1	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3
Medyan gelirin %50'sine göre	16,9	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4
Medyan gelirin %60'ına göre	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3
Medyan gelirin %70'ine göre	30,6	30,0	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5

Şekil 5: Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksulluk oranı (%), 2010-2019 (Kaynak: TÜİK, 2019, Gelir ve yaşam koşulları araştırması.)

Tanımlamaları yaparken görece yoksulluğun tanımı verilmişti. Kısaca, toplumun genel düzeyine göre daha az gelire sahip olan insanların yoksulluğu denilebilir. Yukarıda yer alan tabloda da görece yoksulluğa ilişkin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %40'ı, %50'si, %60'ı ve %70'ini gösteren oranlar bulunmaktadır. Genel esas alınan %50'lik medyan gelire göre yoksulluk oranı %14,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu da bize ülkedeki insanların görece yoksulluğuna ilişkin bilgi vermektedir. Ülkenin nüfusu düşüldüğünde bu oran hiçte azımsanmayacak bir nüfusu göstermektedir.

Bu bilginin yanında yıllık geliri oluşturan kalemlere de bakan araştırma en yüksek gelir payının 2019 yılında %46,7 ile maaş ve ücretlerin oluşturduğu görülürken hemen ardından %21,9 ile sosyal transferler gelmektedir (TÜİK, 2020). Sosyal transferler içerisinde sosyal yardımlarında bulunduğu göz önüne alındığında yıllık geliri oluşturan 2. En büyük kalemin sosyal transferler olması yoksul kesimin büyüklüğünü ve ekonomi içindeki payda önemli olduğunu bize göstermektedir.

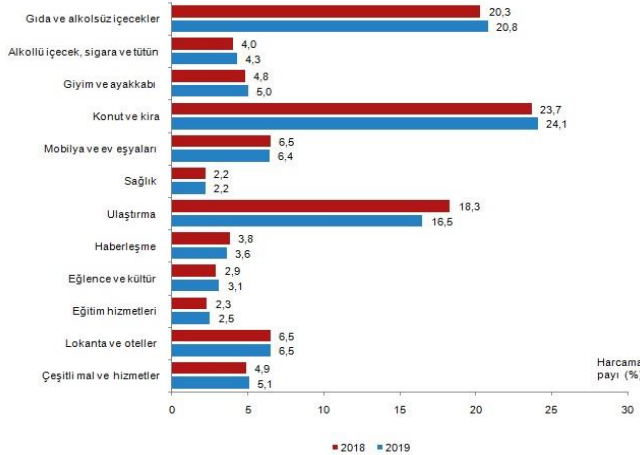

Şekil 6: Maddi yoksunluk oranı ve bir önceki yıla göre değişimi, 2010-2019 (Kaynak: TÜİK, 2019, Gelir ve yaşam koşulları araştırması.)

“Finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluk; çamaşır makinası, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabilmek, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilmek, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilmek, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilmek ve evin ısınma ihtiyacını karşılayabilmek durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtmaktadır” (TÜİK,

2020). TÜİK’ in açıklamış olduğu maddi yoksunluk kavramı aslında insanların finansal anlamda kendilerine yetebilme, herhangi sorunla karşılaşabildiklerinde maddi imkanlarının yeterli olarak karşılayabilecekleri durumu ifade etmektedir. Ancak istatistikler bize göstermektedir ki ülkemizdeki insanların %26,3’ünün yukarıdaki sıralanan maddeleri yerine getiremediğidir. Bu oran yoksulluğu bitirmek isteyen ve gelir adaletini sağlamak isteyen bir ülke için yüksek bir rakam olduğu düşünülmektedir.

Bu göstergenin yanında aynı çalışmada kendine ait evi olanların oranı ve bu evi borçlu alıp almadıklarına ilişkin de bilgiler sunulmuştur. İnsanların temel ihtiyaçları arasında olan barınma ihtiyacının karşılanmasındaki istatistikler dikkat çekicidir. 2019 yılı verilerine göre insanların %58,8’i konut sahibidir. %25,6’sı ise kiracıdır. Konut alımında da ciddi mana da kredi kullanımının olduğu bilinmektedir. Konut ödemeleri dışında insanların %71,1’inin de taksit ödemeleri ve borçlarının olduğunu belirtmişlerdir. Bu belirtilen verilerde hanelerin %58,7’si bir haftalık tatil masrafını, %33,6’sı iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek masrafını, %29,7’si beklenmedik harcamaları, %19,2’si evin ısınma ihtiyacını, %56,6’sı eskimiş mobilyaların yenilenmesini ekonomik olarak karşılayamadığını beyan etmiştir (TÜİK, 2020). Bu istatistikler bize ülkedeki yoksulluk durumuna ilişkin ciddi bilgiler vermektedir. İnsanların seyahat etme ve dinlenme hakkını kullanamadığı, beslenmesi için gerekli olan kaynakların bir kısmını tam olarak alamama, eskiden eşyalarının yenileyememe gibi sorunlarla mücadele ettiğini bize göstermektedir. Bu da ülke içindeki görece yoksulluğun insan haklarına aykırı bir durum oluşturduğunu göstermektedir. Bu istatistiklerden anlaşılmaktadır ki görece yoksulluk oranı neredeyse ülkenin dörtte birini kapsasa da insani yoksulluk oranı çok daha yüksek olarak görülmektedir.

Şekil 7: Harcama türlerine göre hanehalkı tüketim harcamasının dağılımı (%), 2018, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2020, Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2019 Araştırması.)

Yukarıdaki tablolarda hanehalkı gelirin nelerden oluştuğunu görmüştük. Bunun yanında bir üstteki bilgilerden de öğrendiğimiz kadarıyla insanların büyük bir kısmı borçlu ve bazı gerekli olan ihtiyaçlarını da karşılayamamaktadır. Hanehalkı tüketim harcaması tablosun da bize bir önceki tablodan elde edilen bilgileri doğrulama imkânı sunuyor. İnsanlar gelirlerinin büyük çoğunluğunun konut ve gıda ihtiyacına gittiği görülürken diğer kalemlere az pay ayrıldığını görüyoruz. Bu da insanların bazı ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıklarını bizlere göstermektedir. Bu da insanların maddi yoksulluk çektiğinin bir göstergesidir.

TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ (TÜFE) (Değerler Yüzde % Cinsindedir.)													
TÜFE	ARTIŞ	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2011	Yıllık	4,9	4,16	3,99	4,26	7,17	6,24	6,31	6,65	6,15	7,66	9,48	10,45
	Aylık	0,41	0,73	0,42	0,87	2,42	-1,43	-0,41	0,73	0,75	3,27	1,73	0,58
2012	Yıllık	10,61	10,43	10,46	11,14	8,28	8,87	9,07	8,88	9,19	7,8	6,37	6,16
	Aylık	0,56	0,56	0,41	1,52	-0,21	-0,9	-0,23	0,56	1,03	1,96	0,38	0,38
2013	Yıllık	7,31	7,03	7,29	6,13	6,51	8,3	8,88	8,17	7,88	7,71	7,32	7,4
	Aylık	1,65	0,03	0,66	0,42	0,15	0,76	0,31	-0,1	0,77	1,8	0,01	0,46
2014	Yıllık	7,75	7,89	8,39	9,38	9,66	9,16	9,32	9,54	8,86	8,96	9,15	8,17
	Aylık	1,98	0,43	0,13	1,34	0,4	0,31	0,45	0,09	0,14	1,9	0,18	-0,44
2015	Yıllık	7,24	7,55	7,61	7,91	8,09	7,2	6,81	7,14	7,95	7,58	8,1	8,81
	Aylık	1,1	0,71	1,19	1,63	0,56	-0,51	0,09	0,4	0,89	1,55	0,67	0,21
2016	Yıllık	9,58	8,78	7,46	6,57	6,58	7,64	8,05	8,79	7,28	7,16	7	8,53
	Aylık	1,82	0,02	-0,04	0,78	0,58	0,47	-0,29	1,16	0,18	1,44	0,52	1,64
2017	Yıllık	9,22	10,13	11,29	11,7	11,72	10,9	9,79	10,68	7,29	11,9	12,98	11,92
	Aylık	2,46	0,81	1,02	1,31	0,45	-0,47	0,15	0,52	0,65	2,08	1,49	0,69
2018	Yıllık	10,35	10,26	10,23	10,85	12,15	15,39	15,85	17,9	24,52	25,24	21,62	20,3
	Aylık	1,02	0,73	0,99	1,87	1,62	2,61	0,55	2,3	6,3	2,67	-1,44	-0,4
2019	Yıllık	20,35	19,67	19,71	19,50	18,71	15,72	16,65	15,01	9,26	8,55	10,56	11,84
	Aylık	1,06	0,16	1,03	1,69	0,95	0,03	1,36	0,86	0,99	2	0,38	0,74
2020	Yıllık	12,15	12,37	11,86	10,94	11,39	12,62	11,76	11,77	11,75	11,89	14,03	14,60
	Aylık	1,35	0,35	0,57	0,85	1,36	1,13	0,58	0,86	0,97	2,13	2,30	1,25
2021	Yıllık	14,97	15,61	16,19	17,14								
	Aylık	1,68	0,91	1,08	1,68								

Şekil 8: Enflasyon Oranı Göstergeleri (Kaynak: TESK, 2021, TÜFE oranları.)

Yoksulluk istatistiklerinde son yıllarda hanehalkı gelirin yükseldiğinin görünmesi ve tüketici fiyatları endeksinin son yıllarda daha yüksek çıkması, hanehalkı gelirin yüksek görünmesine ve aynı zamanda açlık ve yoksulluk sınırının da hızlı yükselmesine sebep olmaktadır. Tüketici fiyatlarındaki sürekli artış insanların kazanmış olduğu gelirlerini her geçen gün eritmekte ve yaşamı daha zor hale getirmektedir. Bundan dolayı yoksulluk istatistiklerine bakarken enflasyon oranlarına bakılması önem arz etmektedir.

TÜİK tarafından enflasyon verileri hazırlanırken ana harcama gruplarına göre bir sepet yapılıp ve bu ürünlerin artışlarının ne kadar olduğuna göre enflasyon oranı bulunuyor. Ancak yukarıdaki hanehalkı tüketim harcaması oranları ile denk düşmemektedir. Hanehalkı tüketim harcaması içinde gıda ve alkolsüz içeceklerin oranı %20,8'ken enflasyon sepetinde bu oran %22,77'dir. Hanehalkı harcamalarında en yüksek ikinci kalemi konut ve kira %24,1 ile karşılarken enflasyon sepetinde %14,34 ile temsil ediliyor. Üçüncü en yoğun hanehalkı harcaması %16,5 ile ulaştırma olurken, enflasyon sepetinde bu oran %15,62 ile temsil edilmektedir. Enflasyon sepetindeki çeşitli

diğer kalemler de hanehalkı harcama oranları ile farklılık taşımaktadır. Bu verilerin daha gerçeği yansıtması için hanehalkı harcama istatistiklerine yakın değerlerle hesaplanması gerekmektedir (2020 yılı TÜİK enflasyon sepeti, 2020.)

Tablo 1. Asgari ücretin yıllara göre değişim tablosu

Yıl	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı	Açlık Sınırı (Kaç AÜ)	Yoksulluk Sınırı (Kaç AÜ)
2002	307,00 ₺	935,00 ₺	1,88 *AÜ	5,74 *AÜ
2003	401,00 ₺	1.220,00 ₺	1,77 *AÜ	5,31 *AÜ
2004	473,02 ₺	1.437,74 ₺	1,49 *AÜ	4,52 *AÜ
2005	520,66 ₺	1.483,76 ₺	1,49 *AÜ	4,24 *AÜ
2006	555,00 ₺	1.808,00 ₺	1,46 *AÜ	4,76 *AÜ
2007	629,00 ₺	2.048,00 ₺	1,50 *AÜ	4,89 *AÜ
2008	694,00 ₺	2.261,00 ₺	1,38 *AÜ	4,49 *AÜ
2009	735,00 ₺	2.395,00 ₺	1,35 *AÜ	4,39 *AÜ
2010	812,00 ₺	2.644,00 ₺	1,36 *AÜ	4,41 *AÜ
2011	870,37 ₺	2.835,08 ₺	1,32 *AÜ	4,31 *AÜ
2012	958,89 ₺	3.123,41 ₺	1,30 *AÜ	4,23 *AÜ
2013	1.002,52 ₺	3.265,55 ₺	1,25 *AÜ	4,07 *AÜ
2014	1.099,00 ₺	3.580,00 ₺	1,23 *AÜ	4,02 *AÜ
2015	1.257,00 ₺	4.094,00 ₺	1,26 *AÜ	4,09 *AÜ
2016	1.447,20 ₺	4.714,00 ₺	1,11 *AÜ	3,63 *AÜ
2017	1.479,18 ₺	4.818,16 ₺	1,05 *AÜ	3,43 *AÜ
2018	1.615,00 ₺	5.262,00 ₺	1,00 *AÜ	3,28 *AÜ
2019	2.009,00 ₺	6.543,00 ₺	0,99 *AÜ	3,24 *AÜ
2020	2.219,00 ₺	7.229,00 ₺	0,95 *AÜ	3,11 *AÜ
2021	2.652,00 ₺	8.638,00 ₺	0,94 *AÜ	3,06 *AÜ

Kaynak: <https://www.bilbilgilen.com/Turkiye/yillara-gore-yoksulluk-siniri-dolar-karsiliklari-ile.html>

AÜ: Asgari ücret.

*Tüm verilerin kaynakları kaynakçada belirtilecektir.

Yukarıdaki tabloda asgari ücretin yıllar içerisindeki değişimi verilmiş olup asgari ücretin Türkiye’nin en büyük işçi konfederasyonu tarafından hazırlanan çalışma ile açlık ve yoksulluk sınırının asgari ücretle karşılaştırılması verilmiştir. Uzun yıllar boyunca asgari ücret açlık sınırının altında olduğu dikkat çekici bir gerçektir. Son 4 yıldır asgari ücret açlık sınırına gelmiş biraz daha fazla olarak ödenmeye başlamıştır. Ancak yıllar içinde asgari ücret artmış olsa da yoksulluk sınırı ile arasında hala çok fazla fark olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Yoksulluk sorunu sadece bugüne has bir konu değil geçmişten günümüze uzanan bir sorun olmuştur. Bu sorunun çözülmesinde insanlara sadece para vermenin sorunu giderici olmadığı görülmüştür. Gelir eksikliğini gidermek yoksulluğun sadece bir bölümünü gidermektedir ancak önemli bir bölümü kişilerin güçlendirilmesi, rehabilite edilmesine bağlı olarak düzeleceğini uluslararası kuruluşlar ve ülkeler kabul etmiştir. İnsanların temel ihtiyaçları, gelişmek, gelişmeyi sürdürülebilmek ve güvende olmaktır. Bu yüzden gelişim hayat boyu devam eden bir süreçtir ve herkesin bu gelişmeyi devam ettirebilme hakkı vardır. İnsanın gelişiminin üç temel şartı vardır; uzun ve sağlıklı bir ömür, bilgilenmek ve uygun bir yaşam standardı için gerekli kaynaklara erişebilir olmak. Gelişme sürecinde insanın yetenek ve kapasitesinin gelişmesi, edinmiş olduğu bilgi ve birikim ile üretim, sosyal, kültürel ve siyasal faaliyetlerinde kullanma imkanına sahip olması beklenir. Güvende olmak ise aç olmamayı, sağlıklı olmayı, yaşamda karşılaşılabileceği çeşitli sorunlardan dolayı çöküntü yaşama riskinden uzak olmayı getirir. İnsan haklarına ilişkin belgelerde de bu noktalar üzerinde durulmuştur. Bu noktada yoksulluğun gelişime engel olması ya da insanca yaşama şartlarını yerine getirememesi önemli bir sorundur ve çözümü için ciddi çalışmalar gerektirir. Aksi halde yoksulluk temel insan haklarına engel olmaya devam edecektir (Koşar, 2000, s.192).

Amartya Sen'e göre yoksulluk yalnızca gelirin düşük olması sorunu değildir, yoksulluk çok boyutlu bir sorundur. Amartya Sen ve Mahbub ul Haq, insani gelişme yaklaşımı olarak bilinen Sen'in kapasite yaklaşımına dayanan yeni bir yaklaşım ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşıma göre insani gelişme, insanların kapasitelerinin ve fırsatlarının genişleme süreci olarak tanımlanmaktadır. İnsani gelişme, insanların refahını arttırırken aynı zamanda ekonomik büyümeye de katkı sağlar. Bu yaklaşım göre insani yoksulluk, fırsatların ve seçeneklerin sınırlı olmasının kabul edilmeyeceği bir durumdur. Çünkü insanların eğitim alması kalkınmanın en önemli aracı olarak görülür. Eğitimden mahrum olmak sadece yoksul olmanın nedeni anlamına gelmez, insani yoksulluğu oluşturan en önemli neden olarak görülür. Bu yüzden de insani yoksulluk ve insani gelişmenin eğitim durumu ile de ölçülmesi gerektiğini anlatır. Sen gelir yoksulluğu ile kapasite yoksulluğunu ayırt etmiştir ve ikincinin daha önemli olduğunu vurgular. Çünkü Sen'e göre kalkınma kapasitenin gelişmesiyle gerçekleşir. Bu yüzden Sen yoksulluğun giderilmesinde gelir desteğinden çok eğitimin önemini vurgular ve eğitim yoluyla elde edilecek beceri ve gelişim sayesinde insanlar yeni işler öğrenebilirler, bu sayede de yoksulluktan kurtulabilirler der. Bu yüzden insani gelişme için gerekli olan ve birçok sorunu giderecek olanın eğitim olduğunu anlatır. Eğitimli olmak ailelerin daha planlı çocuk sahibi olabileceğini, çocuklarını yetiştirirken daha bilinçli olabileceğini, sağlık ve sosyal ihtiyaçlarını daha iyi karşılanabileceği düşünülür bu yüzden de sosyal harcamaların artışı engellenebilir. Aynı

zamanda daha refah seviyesi yüksek bir toplum olmayı da getirir (Kabaş, 2014, s.78).

Yoksulluk sorununun giderilmesinde insan hakları temelinden bakıldığında bu sorunları gidermede sosyal hizmetlerinde önemli rolü bulunmaktadır. Sosyal adaletin sağlanması sosyal hizmetin temel sorumluluğundadır. Yoksulluğun getirmiş olduğu fizyolojik, sosyolojik ya da psikolojik sorunların çözümünde sosyal hizmet etkilidir. Ancak sosyal hizmetler sadece sorun oluşuktan sonra değil sorunun kaynağına ilişkin de çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Bu yüzden önleyici ve koruyucu sosyal hizmette yoksulluğun giderilmesi noktasında önemli bir konumda bulunmaktadır. Yoksulluğun yol açmış olduğu yetersizliklerle baş etme, sosyal dışlanma sorunu, ayrımcılık ve şiddet gibi sorunlarla ilgilenerek hak temelli bir perspektifle insanların temel ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalıdır (Zengin ve Altındağ, 2016, s.6). Türkiye’de hanehalkı gelirin oluşturulduğu kalemlere bakıldığında %21’in sosyal transferler ile sağlandığı bir gerçekliktir. Sosyal transferler sosyal yardımları ve sosyal hizmeti de kapsamaktadır. Bu anlamda ülkedeki insanların gelir sağlaması noktasında sosyal transferler çok büyük bir paya sahiptir. Bu önemli pay içinde bulunan sosyal hizmetlerin yoksulluğa ilişkin çalışmaları da aynı oranda öneme sahiptir.

Yoksulluk sorununa insan hakları açısından bakıldığında yazılmış olunan makalelerde insan hakları ile yoksulluk ilişkisinde, yoksulluğun bir insan hakları ihlali olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda yoksulluğu ele alan çalışmalarda da insan haklarının önemini vurgulandığı belirtilmiştir. Yoksulluğun bir insan hakları sorunu olarak değerlendirilmeye başlaması yoksullukla mücadelenin aynı zamanda insan hak ve özgürlüklerine saygı duymak, koruma ve geliştirme zorunluluğunu da olduğunu kabul ettirdi. Ayrıca yoksullukla doğrudan ilişkilendirerek ekonomik, sosyal ve kültürel haklarında etkileşimli olarak insan hakları bütünselliğinde ele alınması yoksullukla mücadelede önemli bir adım olmuştur. İnsan haklarının temelinde de yoksullukla mücadelenin temelinde de insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmek esastır. Yoksulluk ile insan haklarının beraber anılmasının bir diğer nedeni de aslında yoksul olan insanların barınma, giyinme, yeme gibi ihtiyaçları sağlayamaması kişinin aynı zamanda sosyal, sivil ve politik ihtiyaçlarının da karşılanamayacağı anlamını taşımaktadır. Bu yüzden de yoksulluğun insan haklarını ihlal ettiği açık bir gerçekliktir. Dünya üzerinde yoksulluğun giderilmesine ilişkin yardımlarda bulunuluyor olmuş olsa da insan haklarını ihlal eden durumlarda ya da yardımın amacının dışında oluşması yine insan hakları ihlali olarak değerlendirilebilir (Söylemez, 2013, ss.218-220).

Yoksulluk sorununun insan hakları ile olan ilişkisini inceleyen başka bir makale de ise yoksulluğun insan hakları ihlali olmasına ilişkin koşulları ve gerekçeleri açıklanmıştır. Yoksulluğun insan hakları ihlali olması için şöyle akıl yürütmek gereklidir. Bunlar; yoksulluğun temel kapasitesinin kazanımında bir eksiklik olmasını işaret etmesi. Birçok insan hakkının bazı temel

kapasitelere sahip olma anlamında, kapasite hakları olarak nitelendirilmesi, yoksulluğun bir takım insan haklarını yerine getirmede yetersizlik olarak düşünülduğünde insan hakları ihlali olduğunu söylenebilir. Bu çalışmaya göre insani gelişme ve insan hakları yaklaşımlarının bütün insanların refahını, özgürlüğünü, onurunu güvence altına alma vizyonunun önemli bir adım olduğu belirtilmiştir. İnsana yakışır bir hayat sürmek için yoksulluktan uzak olunması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca dünya üzerindeki yoksullukla mücadele yöntemlerinde yalnızca ekonomik anlamda büyümenin sorunu çözmede yeterli olmadığı vurgulanmış ve kalkınmanın çok boyutlu olarak ele alınmasının daha sağlıklı bir strateji olduğu belirtilmiştir. Devletin de bu konuda insan haklarına saygılı olması ve bu hakların elde edilmesine imkân tanıyacak fırsatları oluşturması beklenmektedir (Metin, 2014, ss.6323-6325).

Çalışmamızda Türkiye'deki yoksulluk istatistikleri ve bunu destekleyecek diğer göstergeler tablolar halinde sunulmuştur. Bu veriler paylaşıldıktan sonra yoksulluk ve insan hakları ilişkisi üzerine incelemeler yapan çalışmalar ele alınmıştır daha sonrasında yoksulluk ve insan hakları ilişkisi ortaya koyulmuştur. Ele alınmış olunan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere yoksulluk bir insan hakları ihlali olarak görünmektedir.

Türkiye'deki istatistikler değerlendirildiğinde mutlak yoksulluk oranının yani açlık sınırında olan insanların çok az olduğunu ve Türkiye'deki sosyal transferler sayesinde dar gelirli insanların ciddi bir şekilde desteklendiği istatistiklerden anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye'de sosyal transferler ile sağlanan gelirin payının yüksek olması insanların yoksul olmadığı ya da yoksulluğa çözüm ürettiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü bir ülkedeki sosyal harcamaların yüksek olması ya da düşük olması istatistiği tek başına yoksul olan kesimin az ya da çok olması yorumunu yapmakta yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden Türkiye'deki hanehalkı gelirini oluşturan kalemler incelenmiş olup bu kalemlerin en büyük payının maaş ve ücret olarak elde edildiği ancak ikinci en büyük payın sosyal transferler olduğu görülmüştür. Bu da ülkedeki insanların yoksul olduğunu ve devletin desteğine ihtiyaçları olduğunu gösterir. Diğer yandan Türkiye'deki istatistikler bize göstermektedir ki ülkede mutlak yoksulluk sorunu yok denecek kadar azdır. Ancak görece yoksulluğun ya da insani yoksulluğun olduğu istatistiklerden anlaşılmaktadır. Hanehalkı gelirlerinin harcama grafiklerine bakıldığında insanların daha çok temel insani ihtiyaçları karşılamak noktasında harcamalar yaptıkları görülmektedir. Sosyal ve kültürel harcamalara ayırabildikleri payın az olması yoksulluğu gösteren bir veridir. Hanehalkı harcamaları istatistiği dışında ülkedeki gelirin tamamından yüzdeler halinde aldığı payı gösteren grafikte, ülkedeki %20'lik hatta %10'luk kesimin elde ettiği gelire diğer grupların oranının düşük olması görece yoksulluğu bizlere göstermektedir. Ayrıca bu gösterge ülkedeki gelir dağılımında da sorunlu bir yapı olduğunu bize göstermektedir.

Türkiye'de asgari ücretin 2018 yılından beri açlık sınırı rakamı ile denk olması da aslında toplum içindeki yoksulluğun bir ifadesi olabilir. Türkiye'de asgari ücret önemli bir göstergedir çünkü işçilerin çoğunluğu asgari ücret ya

da asgari ücretin %20 fazlası dolaylarında çalışmaktadır. Devlet 2014 yılından beri asgari ücretli sayısını tam olarak açıklamasa da yapılan çalışmalarda ülkedeki ücretli çalışanların yarıya yakınının asgari ücretli olduğu belirtilmektedir (DISK, Asgari ücret araştırması). Bu araştırma baz alındığında ülkedeki asgari ücretli çalışanın fazla olması haliyle açlık sınırı ve yoksulluk sınırının asgari ücrete oranı tablosunu önemli hale getirmektedir. Elde edilen bu gelirle ancak insanların hanelerinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamayacakları düşünülmektedir. Hatta maddi yoksunluk istatistiğine bakıldığında insanların bazı temel ihtiyaçlarını da karşılayamadıkları görülmektedir.

Türkiye’de devlet okullarında eğitim ücretsiz olarak verilmektedir. Bu yoksulluğun aşılmasında en önemli etkenlerden biri olan eğitim hakkının sağlanması için önemlidir. Ancak ülkede fırsat eşitliğinin tamamen sağlandığı anlamına gelmemektedir. Bazı insanların imkanı varken ücret ödeyerek eğitim alabilirken bazı insanların ekonomik yoksunluğundan dolayı kendilerine veya çocuklarına eğitim aldırılmaması bir fırsat eşitliği sorunudur. Bunun yanında eğitimin bir alternatif maliyeti olduğu göz önünde bulundurulduğunda yine herkesin eğitime erişiminin aynı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’deki hanehalkı harcamaları istatistiklerine bakıldığında insanların eğlence, kültür, gezi, konaklama gibi kalemlerdeki harcamalarının çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu da aslında insanların özgürce seyahat etme, dinlenme hakkının tam olarak gerçekleştirilemediği anlamına gelmektedir. Bu gibi sorunların tamamı düşünüldüğünde Türkiye’deki göreceli yoksulluğun çözümüne ilişkin çalışmaların artırılması gerekmektedir. İnsanların gelir elde etmesindeki önemli bir pay ücretli çalışmaya aittir bu yüzden yeni istihdam alanları oluşturmak, işsizlik oranlarının düşürülmesi, enflasyonist etkinin azaltılması gibi çalışmaların ülkedeki yoksulluk görünümünü değiştireceği ve gelir dağılımının daha adaletli olacağı düşünülmektedir. Türkiye’deki bu istatistikler değerlendirildiğinde incelenmiş olunan insan hakları beyannamesindeki maddelere aykırılık içerdiği görülmüştür. Yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir sorun olduğu bilinmekle beraber Türkiye’de de yapabilirliğin ve kapasite artırımının sağlanabilmesi için yoksulluk soruna ilişkin daha iyi stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir.

Öncelikle Türkiye’de işsizlik rakamlarının ve genç işsizlik rakamlarının kabul edilebilir seviyenin üstünde olduğu bilinmektedir, bundan dolayı insanlara istihdam sağlama noktasında meslek liselerinin ve meslek yüksek okullarının sanayi iş birliği sağlanmalıdır, bu sayede işsizlik oranı düşecek ve insanların kendi kendine yetebilir olması söz konusu olacaktır. Yukarıdaki tablolardan asgari ücretin açlık sınırının biraz üzerinde olduğunu gördük bunun yanında yoksulluk sınırının da ülkedeki üç asgari ücrete denk geldiğini gördük. Bu veriler esas alınarak asgari ücrette ve ülke içindeki çalışanların ücretlerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Ücret yükseltilmesinin enflasyona sebep olmadan arttırılabilmesi için ise işverenlerin yapmış oldukları işleri

katma değeri yüksek ürünlere çevirmesi gerekir ve karlılık oranlarını arttırmaları gerekmektedir. Bu sayede ekonomik büyümenin yanında kalkınmanın da geleceğine inanılmaktadır. Türkiye’de çalışma hayatına ilişkin yeni bir düzenleme yapılarak tüm işyerlerinde, işyerinde sosyal hizmet uygulamasının başlatılması gerekir, bu da bize hem çalışanların daha verimli olmasını sağlar hem de işverenlerin daha fazla karlılık oranına sahip olmasını sağlar. Bu da yine kalkınmayı etkileyecek faktörler içinde yer alır. Bunların yanında Türkiye’de yoksullukla mücadelede en önemli adım olarak önleyici sosyal hizmet uygulamalarına ağırlık vererek kişilerin eğitilmesi, bilinçlendirilmesi ve daha iyi bir kapasitede olmaları sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- 2020 yılı TÜİK enflasyon sepeti (2020, 3 Şubat.) Erişim Adresi: <https://www.drda-tastats.com/2020-tuik-enflasyon-sepeti/> Erişim Tarihi: 27.05.2021
- Çüçen K.A. (2013). *İnsan hakları*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- DİSK. (2021). Salgın Günlerinde Asgari Ücret Gerçeği Araştırması-2021. Erişim Adresi: <https://www.dw.com/tr/disk-t%C3%BCrkiye-asgari-%C3%BCretliler-toplumuna-d%C3%B6n%C3%BCr%C5%9F%C3%BCyor/a-55844537> Erişim Tarihi: 24.05.2021
- İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi. Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> Erişim Tarihi: 10.05.2020
- Gürbüz S ve Şahin F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Kabaş T. (2014). *Türkiye’de yoksulluk ve gelir dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Koşar G.N. (2000). *Sosyal hizmetlerde sosyal yardım alanı (Yoksulluk ve Sosyal Hizmet)*. Ankara: Şafak matbacılık.
- Metin, B. (2015). Yoksullukla mücadeleye insan hakları açısından bakmak: Amartya Sen’in kapasite (capability) yaklaşımı temelinde bir değerlendirme. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 9(36), 6315-6327. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19150/203340>
- Metin B. (2013). *Türkiye’de 2000 sonrası dönemde uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar temelinde yoksulluk sorunu “Ankara’da uygulamalı bir araştırma”*. Ankara: Çalışma ve sosyal güvenlik eğitim ve araştırma merkezi yayınları.
- Oppenheim C. ve Harker L. (1996). *Poverty: The facts*. Londra: CPAG Ltd.
- Söylemez, S. (2013). Yoksullukla mücadele’nin insan hakları bağlamında değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (38),1. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4780/65893>
- Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve dünya’da yoksulluk üzerine bir araştırma. Erişim adresi: <http://avekon.org/papers/544.pdf> Erişim tarihi: 05.05.2021.

- TESK. (2021). Tüketici Fiyatları Endeksi. Erişim adresi: <http://www.tesk.org.tr/view/mevzuat/goster.php?Guid=1dcb35ba-11e2-11ea-9eaf-000c29b32a85> Erişim Tarihi: 23.05.2021
- Townsend P. (1962). The meaning of poverty. *The British Journal of Sociology*, 3(3), Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/587266?seq=1> Erişim Tarihi: 03.05.2021
- Tireli M. (2009). *Küreselleşme ve yoksulluk: Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası göstergeleri ışığında bir analiz*. Sosyal yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara.
- TÜİK, 2021. Erişim adresi: https://tuikweb.tuik.gov.tr/Pre-Tablo.do?alt_id=1013#:~:text=Mutlak%20yoksulluk%3A%20Mutlak%20yoksulluk%2C%20hanehalk%4%B1,minimum%20t%C3%BCketim%20ihtiya%C3%A7lar%4%B1n%C4%B1n%20belirlenmesini%20gerektirir. Erişim Tarihi: 03.05.2021
- TÜİK. (2020). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2019. Erişim adresi: <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> Erişim Tarihi: 15.05.2021
- TÜİK. (2020). Hanehalkı Tüketim Harcaması, 2019. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2019-33593> Erişim Tarihi: 15.05.2021
- TÜİK. (2016). Yoksulluk Çalışması, 2015. Erişim Adresi: <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21867> Erişim Tarihi: 15.05.2021
- Zengin, O, Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27 (1) , 179-190. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/38633/448515>

Asgari ücretin yıllara göre değişim tablosu'nun kaynakları yıl sıralamasına göre verilmiştir.

- *<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/aclik-siniri-401-milyon-lira-oldu-5189526> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/aclik-siniri-475-milyon-lira-205389> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cekirdek-ailenin-aclik-siniri-520-66-ytl-297091> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/aclik-siniri-629-yoksulluk-siniri-2-bin-48-ytl-6016318> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/aclik-siniri-694-ytl-yoksulluk-siniri-2-bin-261-ytl-8118000> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turk-is-yoksulluk-sinirini-acikladi-1052193> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/aclik-siniri-812-tl-ye-yoksulluk-siniri-ise-2-bin-644-tl-ye-yukseldi-1190854> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/yoksulluk-siniri-2-bin-835-tl-1344755> Erişim Tarihi: 08.05.2021

- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/yoksulluk-siniri-3-bin-lirayi-asti-1494663>
Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-de-aclik-siniri-1000-tl-yi-asti-1661629> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/yoksulluk-siniri-3-bin-580-tl-1828226>
Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/aclik-siniri-1-257-liraya-cikti-2005821>
Erişim Tarihi: 08.05.2021
- * <http://www.turkis.org.tr/OCAK-2016-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d981#> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/gida-enflasyonu-ve-iki-farkli-bakis-2389637> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/aclik-ve-yoksulluk-siniri-belli-oldu-2597620> Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<http://www.turkis.org.tr/OCAK-2019-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d176748#>
Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<http://www.turkis.org.tr/OCAK-2020-ACLİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI--d357751#>
Erişim Tarihi: 08.05.2021
- *<http://www.turkis.org.tr/OCAK-2021-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d484754>
Erişim Tarihi: 08.05.2021